

PRESTOPNIŠTVO IN VIKTIMIZACIJE MLADOLETNIKOV IZ RURALNIH OKOLIJ – REZULTATI SLOVENSKE ŠTUDIJE ISRD4

IZA KOKORAVEC POVH

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
iza.kokoravec@um.si

Ruralna okolja se od urbanih opazno ne razlikujejo le v videzu, temveč tudi v sestavi in vplivu družbenih, ekonomskih in kulturnih faktorjev. Mladi so še posebno dovzetni za vplive okolja, naj bodo to vplivi družine, vrstnikov in soseske ali pa pomanjkljivosti, ki so prisotne v okolju, v katerem živijo. Pričujoče poglavje predstavi prestopništvo, viktimizacijo in družbeno ozadje mladoletnikov iz ruralnih okolij na podatkih, ki so bili zbrani v okviru četrte mednarodne študije o mladoletniškem prestopništvu in viktimizaciji (ang. *International Self-Report Delinquency Study [ISRD4]*). Poglavje prikaže opisno statistiko podatkov in z uporabo multivariatnih analiz prikaže vpliv dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov na mlade. Moški spol, prestopniški prijatelji in osebne značilnosti mladih (manj občutkov sramu, slaba moralna presoja, slaba samokontrola, in zaznavanje nasilja) se izkažejo kot najbolj pomembni in statistično značilni dejavniki tveganja v ruralnih okoljih v Sloveniji. V zaključku so podani predlogi za nadaljnje delo in sugestije za oblikovanje relevantnih politik.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.7](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.7)

ISBN
978-961-286-875-8

Ključne besede:
mladoletniško
prestopništvo,
mladoletniška
viktimizacija,
ruralna okolja,
ISRD4,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.6.2024.7](https://doi.org/10.18690/um.fvv.6.2024.7)

ISBN
978-961-286-875-8

Keywords:

juvenile delinquency,
juvenile victimisation,
rural environments,
ISR4,
Slovenia

DELINQUENCY AND VICTIMISATION OF JUVENILES IN RURAL ENVIRONMENTS – RESULTS OF THE SLOVENIAN STUDY ISR4

IZA KOKORAVEC POVH

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
iza.kokoravec@um.si

Rural environments noticeably differ from urban not only in appearance but also in the composition and influence of social, economic, and cultural factors. Young people are particularly susceptible to environmental influences, whether influences of family, peers and the neighbourhood or the shortcomings present in the environment they live. This chapter presents delinquency, victimisation, and the social background of adolescents from rural environments based on data collected as part of the International Self-Report Delinquency Study (ISR4). The chapter provides descriptive statistics of the data and, using multivariate analyses, demonstrates the influence of risk and protective factors on young people. Male gender, delinquent peers, and personal characteristics of juveniles (less shameful feelings, poor moral judgment, poor self-control, and perception of violence) are identified as the most important and statistically significant risk factors in rural environments in Slovenia. In conclusion, suggestions for further work and recommendations for shaping relevant policies are provided.

University of Maribor Press

1 Uvod

Mladi so ključnega pomena za družbo, saj predstavljajo prihodnje voditelje, inovatorje in delavce ter prispevajo k družbeni dinamiki, gospodarski in kulturni rasti. Imajo ključno vlogo pri oblikovanju uspešne in napredne prihodnosti, hkrati pa so odraz okolja, v katerem odrasčajo. Raziskovalce zanima preučevanje mladostnikov, njihovega družbenega okolja ter navad in nagnjenj, saj so ti ključni za razumevanje njihovega vedenja ter uspešnega in zdravega razvoja (Junger-Tas idr., 2010). Pri mladih je predvsem pomembno prepoznati znake nasilništva in prestopništva že zgodaj v njihovi mladosti, saj lahko tako ustrezno ukrepamo in preprečimo morebitne negativne vplive na njihovo življenje ter na družbo kot celoto.

Za ugotavljanje vzrokov mladoletniškega prestopništva in viktimizacije ter posledično oblikovanje ustreznih politik in strategij za ustrezno soočanje s problematiko ter preventivnih dejavnosti je pomembno, da raziskovalci posvetijo raziskovalno pozornost različnim dejavnikom tveganja in njihovi interakciji, ki vplivajo na nastanek prestopništva in viktimizacijskih izkušenj (Agnew in Brezina, 2018). Prestopništvo in viktimizacija, tako kot kriminaliteta na splošno, ne poznata meja, zato se ne pojavljata le v različnih delih sveta, temveč tudi v raznolikih geografskih kontekstih (Blackmon idr., 2016). Okolja pomembno vplivajo na njihove prebivalce in posledično na doživljanje in izvajanje kriminalitete. Zanimanje za raziskovanje ruralne kriminalitete in kriminologije sicer v zadnjem času narašča, vendar še zdaleč ne dosega števila publikacij in raziskav, opravljenih v urbanih okoljih (Harkness idr., 2022).

Čeprav se je le malo število študij do zdaj osredotočalo na preučevanje te mladinske problematike v ruralnih okoljih in primerjavo z urbanih okolji, so takšna prizadevanja pomembna in dobrodošla. Ruralna okolja se od urbanih ne razlikujejo le v videzu, temveč tudi v sestavi in vplivu družbenih, ekonomskih in kulturnih faktorjev. Zato je pomembno raziskovalni fokus usmeriti na preučevanje podobnosti in razlik v družbenem okolju mladostnikov ter številu, vplivu in odnosu dejavnikov tveganja v različnih lokalnih kontekstih. Za pridobitev bolj celovitega in natančnega razumevanja prestopništva in viktimizacije med mladimi, kar omogoča oblikovanje ustreznih preventivnih ukrepov, je ključno, da raziskovalni pristop presega zgolj uradne statistike, ki jih redno objavljajo institucije, kot so policija in sodišča. Poleg teh podatkov je pomembno pri raziskovanju upoštevati tudi informacije iz

viktimoloških in samonaznanitvenih študij, ki mlade neposredno sprašujejo o njihovih izkušnjah. Tako lahko pridobimo bolj poglobljen vpogled v njihovo družbeno ozadje in v temno polje kriminalitete (Whitehead in Lab, 2018).

Ena izmed takšnih študij je tudi četrta mednarodna samonaznanitvena študija o mladoletniškem prestopništvu in viktimizaciji (ang. *International Self-Report Delinquency Study* [ISRD]), ki poteka v več kot 40 državah po celem svetu. Podatki v tem poglavju temeljijo na slovenskem delu študije. Študija je bila nazadnje v Sloveniji izvedena na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani v letih 2005–2007 v drugem ciklu (ISRD2).

Z izjemo študije ISRD2, ki je primerjala razširjenost prestopništva v različno velikih mestih, v Sloveniji do zdaj še ni bilo raziskav, ki bi posvečale pozornost izključno mladim in njihovim družabnim okoljem v ruralnem kontekstu. Glavni cilj trenutne raziskave je preučiti ruralni vzorec na podatkih slovenskega dela študije ISRD4, predstaviti opisno statistiko zbranih podatkov in rezultate vpliva dejavnikov tveganja na prestopništvo mladih. Poglavje pomembno prispeva, ne le k nacionalni temveč tudi mednarodni ruralni kriminološki literaturi, in doprinese k boljšemu razumevanju mladih v ruralnih skupnostih.

2 Ruralna okolja in mladi

Ruralna okolja se od urbanih okolij bistveno razlikujejo v več vidikih. Glavna težava pri opisu značilnosti ruralnih okolij se pojavi že pri definiciji zaradi njihove raznolike in obsežne narave. Čeprav Donnermeyer (2020) poudarja, da globalno ne obstaja enoten ruralni sektor in si vsaka država ruralna območja razlaga po svoje, so takšna okolja običajno opredeljena glede na nizko gostoto prebivalstva oz. naseljenostjo, zaposlitvijo v ruralnih dejavnostih ali naselje pod določeno velikostjo Ruralne skupnosti po navadi prav tako izražajo večjo socialno kohezijo in povezanost med njenimi člani ter manj fizičnega nereda (Bruinsma, 2007; Meško, 2020). Vendar pa Donnermeyer (2020) opozarja, da obstajajo tudi izjeme, ki izstopajo od splošnih opredelitev ruralnih okolij oz. skupnosti. Življenje v ruralnih okoljih je bilo že od nekdaj prikazano kot idilično in varno, zaradi česar so bila prizadevanja za preprečevanje ruralne kriminalitete dolgo otežena (Smith, 2020). Uradne statistike, ki običajno kažejo višje stopnje kriminalitete v urbanih okoljih, ne upoštevajo raznolikosti ruralnih okolij in njihovih specifičnih vzorcev kriminalitete (Doucet in Lee, 2016). Na kriminaliteto v ruralnih okoljih vplivajo edinstveni dejavniki, s

katerimi se prebivalci v urbanih okoljih ne srečujejo, kot sta oddaljenost in manjše število policijskih uslužbencev, kar predstavlja še dodatne izzive pri odkrivanju in obravnavanju kriminalitete (Aransiola in Ceccato, 2020). Kljub temu ruralni prebivalci pogosto izkazujejo višje ravni splošnega zaupanja v sokrajane in policijo ter višje ravni neformalnega socialnega nadzora, kar po drugi strani olajšuje učinkovito policijsko delo v skupnosti (Bruinsma, 2007; Smith, 2020).

Ruralne skupnosti prav tako predstavljajo edinstvene izzive za mladostnike. V ruralnih skupnostih so mladi pogosto videni kot »antiidlični«, nemoralni, prinašalci nereda in nagnjeni h kriminaliteti (Kraack in Kenway, 2002). Vendar pa manj zgoščena poseljenost, visoka stopnja medsebojnega poznavanja in neformalnega socialnega nadzora pomenijo, da so dejavnosti mladostnikov bolj vidne, opazne in bolj verjetno tudi nadzorovane od sokrajanov, kar lahko vodi tudi v njihovo marginalizacijo in stigmatizacijo (Barclay idr., 2007; Meek, 2006). Omejene izobraževalne in zaposlitvene možnosti na ruralnih območjih mnoge ruralne mladostnike prisilijo v migracijo na urbana območja, kjer imajo na voljo več storitev, priložnosti in sovrstnikov in kjer je manj neformalnega nadzora (Onyx idr., 2005). Tisti, ki se odločijo ostati v ruralnih okoljih, imajo omejene možnosti za rekreacijo in zabavo, kar lahko povzroči dolgčas, ki pri mladih lahko spodbudi povečano zbiranje na javnih mestih in vpletenost v neprimerna vedenja in dejavnosti (Barclay, 2007; Iso-Ahola in Crowley, 1991). Oblike javnega prevoza so prav tako manj dostopne, zaradi česar so mladostniki še bolj izolirani ali bolj odvisni od vožnje motornih vozil (Evans idr., 2016). Poleg tega vrstniki močno vplivajo na vedenje mladostnikov, pri čemer je zmanjšana ponudba zunajšolskih dejavnosti tudi povezana z neprilagojenim vedenjem in povečano uporabo opojnih substanc (Pulver idr., 2015; Shears idr., 2006). V ruralnih okoljih primanjkuje tudi specializiranih storitev, ki bi mladim pomagale pri soočanju z uporabo prepovedanih substanc ali se ukvarjale z njihovim telesnim oz. mentalnim zdravjem, kar dodatno ogroža dobrobit mladostnikov (Gomez in Pruitt, 2016).

3 Kriminaliteta in prestopništvo v ruralnih okoljih

Kriminaliteta v ruralnih okoljih je precej slabše raziskana, saj je bila pozornost raziskovalcev v preteklosti v veliki meri usmerjena v preučevanje urbanih okolij, ugotovitve pa so bile posledično pogosto posplošene na ruralna okolja (Kaylen in Pridemore, 2013). Ruralna okolja in skupnosti so bila vedno idealizirana in

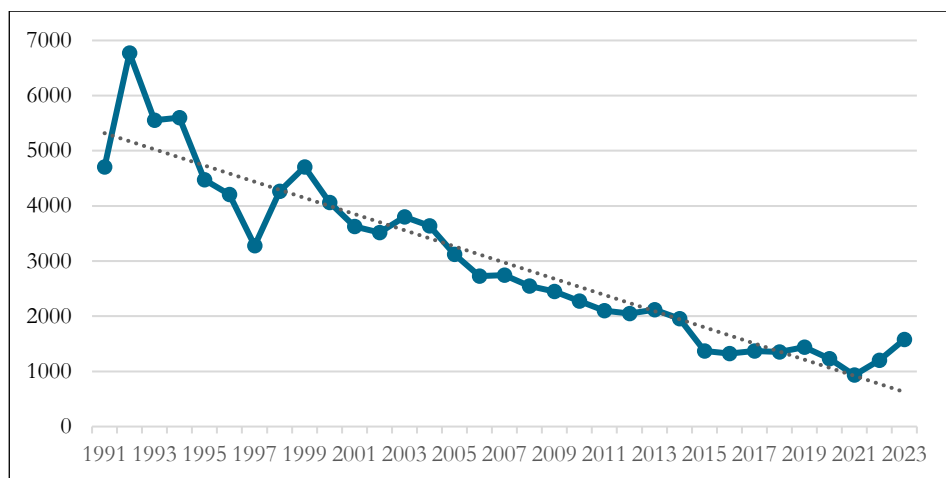
predstavljena kot idilična, kjer se vsi poznajo in so medsebojno povezani (Smith, 2020). Čeprav se ruralni prebivalci soočajo z različnimi izzivi, kot so revščina, nezaposlenost, izolacija in primanjkljaj storitev, so bila, in še vedno včasih so, ruralna okolja videna kot bolj družbeno odprna zaradi svoje usmerjenosti v skupnost in dobre socialne kohezije (Evans, 2024).

Stopnje kriminalitete so običajno višje na urbanih območjih in čeprav so nekatere zgodnje študije prav tako izpostavile višje stopnje prevalece prestopništva v urbanih območjih (Laub, 1983; Shaw in McKay, 1942), so nekateri raziskovalci izrazili naraščajoče skrbi glede prestopništva v ruralnih okoljih (Nelson idr., 2010). Stummvoll idr. (2010) so na podlagi podatkov, zbranih v različno velikih mestih v Avstriji, ugotovili, da je mladoletniško prestopništvo prisotno tudi izven urbanih območij in je podobno razširjeno. Podobno je Weenink (2011) opazil le nekoliko nižje stopnje prevalece prestopništva med ruralnimi mladostniki na Nizozemskem. Ruralni mladostniki kažejo tudi več tveganih vedenj, ki so povezana z uporabo tobaka, zgodnjo spolno dejavnostjo, nošenjem orožja in višjimi stopnjami nosečnosti v primerjavi s svojimi urbanih sovrstniki (Atav in Spencer, 2002). Vožnja pod vplivom alkohola je prav tako pogostejša na podeželju, saj so mladi zgodaj izpostavljeni vožnji in bolj odvisni od svojega lastnega transporta (Weisheit, 2020).

Dejavniki tveganja, povezani z mladoletniškim prestopništvom, so podobni v urbanih kot ruralnih okoljih, vendar sta njihov relativni vpliv in interakcija drugačna glede na lokalno skupnost (Nelson idr., 2010). Medtem ko so ekonomski primanjkljaj, težave v družini, negativne izkušnje v šoli, pritisk vrstnikov in uporaba prepovedanih substanc pogosti dejavniki tveganja, igrajo sorodstveni odnosi veliko večjo vlogo v ruralnih okoljih, saj spodbujajo bolj osebne interakcije in neformalni socialni nadzor, kar lahko tudi pozitivno vpliva na mlade in zavira nastanek prestopništva (Barclay idr., 2007). Ruralna mladina se, kot je bilo že omenjeno, sooča z edinstvenimi izzivi, kot so izolacija, omejeni viri in negativne izkušnje v šoli, kar pa v veliki meri lahko prispeva k višjim stopnjam neprimerne vedenja, opustitvi šolanja in delinkventnim dejanjem (Witherspoon in Ennett, 2011).

3 Mladoletniška kriminaliteta in prestopništvo v Sloveniji

Uradno dostopna letna policijska poročila o mladoletniški kriminaliteti predstavijo splošno število kaznivih dejanj (v nadaljevanju KD), v katerih je bila osumljena mladoletna oseba. Slika 1 prikaže uradno zaznano prevalenco mladoletniške kriminalitete od osamosvojitve Republike Slovenije (v nadaljevanju RS) dalje. S slike 1 je razviden precejšen upad KD mladoletniške kriminalitete od leta 1992 do danes. Z izjemo porasta KD v letih 1998–2000 je trend vztrajno upadal do leta 2021, ko je bilo zaznanih 922 KD, v katerih je bila osumljena mladoletna oseba. V letih 2022 in 2023 je zopet opazen manjši porast.

Slika 1: KD, v katerih je bila osumljena mladoletna oseba v RS 1991–2023

(Filipič, 2004; Generalna policijska uprava, 2024; Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2023)

V tabeli 1 je prikazano število obravnavanih KD splošne in mladoletniške kriminalitete za zadnjih 10 let po tipu območja v RS. Slovensko okolje sestavlja 212 občin, kjer ima 12 izmed njih (Celje, Koper, Kranj, Krško, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Ptuj, Slovenj Gradec in Velenje) status urbane občine, vse druge pa so ruralne (Ministrstvo za javno upravo, n. d.). Iz tabele 1 lahko razberemo, da je skozi leta na splošno viden padajoč trend števila obravnavanih KD. Tako kot potrjuje večina študij v kriminološki teoriji, je tudi v Sloveniji opazna razlika med urbanih in ruralnih okolji, pri čemer je število obravnavanih KD splošne kriminalitete višje na urbanih območjih. Čeprav je v

večini primerov, z izjemo leta 2021, število obravnavanih KD mladoletniške kriminalitete višje tudi v urbanih okoljih, so te razlike manj izrazite. Delež mladoletniške kriminalitete glede na splošno kriminaliteto je vsa leta približno 2,8-%, najvišji pa je bil v letu 2023 (3,4 %).

Da ne bi ne pridobili boljšega uvida le v stanje mladoletniške kriminalitete, temveč mladoletniškega prestopništva na splošno in možnih razlik ali podobnosti prevalence po tipu okolja, je treba pregled uradnih statistik dopolniti s pregledom viktimizacijskih in samonaznanitvenih študij. Takšne študije ponudijo dragocen vpogled v temno polje kriminalitete in nedokumentirane prekrške oz. KD ter razkrijejo dragocene informacije glede ozadja anketirancev in možnih varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja (Junger-Tas idr., 2010).

ISR2D je bila v Sloveniji do zdaj edina primerjalna študija, ki se je osredotočila na mladoletniško prestopništvo in viktimizacijo na različnih slovenskih geografskih območjih. Raztezala se je od leta 2005 do leta 2007 in je vključevala mladoletnike iz Ljubljane (glavnega mesta), Celja (srednje velikega mesta), Jesenic, Kočevja in Pirana (manjših mest). Čeprav so ugotovitve pokazale majhne razlike v prevalenci prestopniških dejanj in viktimizacije med glavnim mestom in manjšimi mesti, je le sedem od 36 preučenihih fenomenov pokazalo manjše statistično pomembne razlike, pri katerih so bile stopnje višje v Ljubljani. Raziskovalci so te razlike pripisali majhnosti Slovenije in minimalnim variacijam v kulturi, gospodarstvu in socialnem nadzoru med urbani, suburbanimi in ruralnimi območji, pa tudi dejstvu, da je večina Slovenije ruralna (približno 81 % slovenskih občin je ruralnih) (Ministrstvo za okolje in prostor, n. d.).

Zaradi primanjkljaja ne le slovenskih, temveč tudi mednarodnih študij, ki bi celovito preučevale in naslovile problematike ruralnega prestopništva in viktimizacije, se trenutna študija in poglavje osredotočita na predstavitev rezultatov mladih iz ruralnih slovenskih okolij iz samonaznanitvene študije ISR4. Študija prav tako ponudi uvid v dejavnike tveganja, ki so najbolj povezani s prestopništvom ruralne mladine, in predloge za preprečevanje ter delo z mladimi.

Tabela 1: Število obravnavanih KD (vsa KD) splošne kriminalitete in mladoletniške kriminalitete, v katerih je bila osumljena fizična mladoletna oseba (stara med 14 let in 18 let) v RS v obdobju 2014–2023
(Generalna policijska uprava, 2024)

Kriminaliteta	Občina	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Skupaj
Splošna	Urbana	41.384	33.563	27.378	26.698	26.798	26.135	25.488	20.383	22.628	26.242	276.697
	Ruralna	29.602	23.242	24.305	22.711	21.501	20.887	20.129	17.182	19.399	19.918	218.876
	Skupaj	70.986	56.805	51.683	49.409	48.299	47.022	45.617	37.565	42.027	46.160	495.573
Mladoletniška	Urbana	1.184	809	676	701	822	787	660	460	668	875	7.642
	Ruralna	772	560	647	670	528	654	571	472	536	702	6.112
	Skupaj	1.956	1.369	1.323	1.371	1.350	1.441	1.231	932	1.204	1.577	13.754
Mladoletniška (%)	Skupaj	2,8 %	2,4 %	2,6 %	2,8 %	2,8 %	3,1 %	2,7 %	2,5 %	2,9 %	3,4 %	2,8 %

4 Metode

ISR4 se je začel leta 2020 in bo končan v letu 2024 (za podrobnosti o projektu ISR4 glej Marshall idr., 2022). V tej študiji sodeluje približno 40 držav iz vsega sveta, med drugim tudi Slovenija, pri čemer slovensko ekipo vodi dr. Gorazd Meško s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV). Študija ISR4 je izvedena z uporabo standardiziranih vprašalnikov v vseh sodelujočih državah. Vprašalnik vključuje teme, povezane z izkušnjami s prestopništvom in viktimizacijo, in raziše družbeno okolje posameznikov, npr. družina, prijatelji, osebne značilnosti, sošola, cilji za prihodnost.

Da bi vprašalnik prilagodili slovenskemu kontekstu, smo izvedli povratni prevod in pilotno raziskavo, ki je vključevala študente prvega letnika UM FVV in nekaj mladih udeležencev, starih od 13 let do 17 let. Pridobili smo tudi soglasje Etične komisije UM FVV, ki je študijo razglasila za primerno za izvedbo na mladoletnih osebah. Pred začetkom zbiranja podatkov smo pridobili dovoljenja šol za sodelovanje, soglasja staršev in mladoletnikom na licu mesta ponudili možnost, da sami odstopijo od sodelovanja v raziskavi.

Zbiranje podatkov je potekalo med 10. 10. 2022 in 30. 3. 2023 osebno v šolah in individualno z vsakim izbranim razredom z uporabo mešanega pristopa. Anketiranci so anketo izpolnjevali na spletu preko portala LimeSurvey (70 % vzorca) ali po metodi papir in svinčnik (30 % vzorca). Protokol ISR4 sicer predvideva izključno uporabo spletnih vprašalnikov pri anketiranju, vendar so nas praktične omejitve, kot je premalo računalnikov v nekaterih šolah ali pomanjkanje dostopa do računalniških učilnic, pripeljale tudi do uporabe fizičnih vprašalnikov. Anketarji so vsakemu razredu posvetili vsaj eno šolsko uro (45 minut). Nekateri učenci so za izpolnjevanje vprašalnika potrebovali le 20–30 minut, drugi pa so potrebovali dodatni čas ali pa vprašalnika niso v celoti izpolnili. Zaradi obsega, kompleksnosti in potencialno občutljive vsebine vprašalnika za mladoletnike so se anketiranci lahko prosto odločili, da na določena vprašanja ne bodo odgovorili. Čeprav nekateri vprašalniki niso bili v celoti izpolnjeni, smo za nadaljnje analize v končnem vzorcu obdržali vse ankete, saj se zavedamo, da lahko tudi delno izpolnjene ankete zagotovijo dragocene vpoglede v stanje mladih in okolja, v katerem živijo.

4.1 Opis vzorca

Celoten slovenski vzorec ISRD4 vključuje 2.653 mladih iz urbanih okolij (Ljubljana in Kranj) in ruralnih okolij (po vsej Sloveniji). Stopnja odziva na podlagi vzorčenih razredov je bila na splošno ustrezna (73,8 %), najboljša odzivnost pa je bila v ruralnih okoljih (81,9 %). Kot omenjeno se v tem poglavju osredotočamo le na mlade iz ruralnih okolij. Da bi dosegli nadvse reprezentativen vzorec mladih iz ruralnih okolij, smo se soočili z nekaj izzivi. Ker Slovenija kaže izrazito nizko stopnjo urbanizacije in so zanjo značilna številna manjša mesta in vasi (Bučar Ručman, 2019), so meje med urbanimi, suburbanimi in ruralnimi okolji včasih nejasne, čeprav velik del slovenskega ozemlja predstavlja mešanico suburbanega in ruralnega okolja. Glede na to, da ni jasnih razmejitev in je na najbolj tipično ruralnih in oddaljenih območjih število srednjih in poklicnih šol zelo omejeno, smo zbirali podatke na srednjih šolah po vsej državi, s posebnim poudarkom na šolah, ki so agrikulturno ali tehnično usmerjene. Menimo, da je ruralna mladina bolj pragmatična in na splošno teži k srednjim šolam, ki ponujajo več praktičnega znanja, ki ga lahko v prihodnje dobro izkoristijo v ruralnih okoljih. S tem pristopom smo poskusili zagotoviti celovitejše razumevanje in obravnavanje mladih, ki prebivajo v različnih ruralnih skupnostih.

Tabela 2: Opisna statistika ruralnega vzorca

Vzorec	N	%
<i>Spol</i>		
Ženski	293	32,1 %
Moški	603	66,0 %
Ne-binarni in manjkajoči	17	1,8 %
<i>Starost v letih</i>		
14	23	2,5 %
15	257	28,1 %
16	339	37,1 %
17	253	27,7 %
18	26	2,8 %
18+	9	1 %
Manjkajoči	6	0,7 %
<i>Letnik</i>		
1. letnik	333	36,5 %
2. letnik	311	34,1 %
3. letnik	269	29,5 %
<i>Imigrantski status</i>		
1. generacija	53	5,8 %
2. generacija	103	11,3 %
Domačini	757	82,9 %

Vzorec	N	%
<i>Religija</i>		
Neverni	244	26,7 %
Kršćanstvo	572	62,7 %
Islam	74	8,1 %
Druge religije	12	1,3 %
Manjkajoči	11	1,2 %

Tabela 2 prikaže demografsko strukturo ruralnega vzorca. Vzorec zajema 913 ruralnih mladostnikov in je sestavljen iz 293 deklet (32,1 %) in 603 fantov (66 %), kar lahko pripišemo naravi samih šol, ki so bile v osnovi bolj agrikulturno in tehnično usmerjene. Študija ISRD4 je prvotno zasnovana za mladoletnike, stare od 13 let do 17 let; vendar je njen glavni poudarek na zbiranju podatkov iz razredov, kjer so običajno te starostne skupine. Posledično lahko vzorec zajema mladoletnike, ki so mlajši in/ali starejši od določene ciljne populacije, kar je značilnost, ki se odraža v opisu vzorca. Večina anketirancev v vzorcu je starih 15–17 let, saj smo podatke zbirali v prvih treh letnikih srednjih in poklicnih šol. Največ smo v vzorec zajeli 16-letnikov (37,1 %) oz. mladih iz 1. letnikov (36,5 %), čeprav je delitev po letnikih razmeroma enakomerna. Večina mladih v ruralnem vzorcu je domačinov (82,9 %), medtem ko je imigrantov 2. generacije (11,3 %) in 1. generacije (5,8 %) občutno manj. Večina mladih v vzorcu se je opredelila za kristjane (62,7 %), medtem ko je malo manj kot tretjina mladih (26,7 %) označila, da niso verni ali so ateisti.

4.2 Statistična strategija in spremenljivke

Za predstavitev rezultatov študije ISRD4 smo najprej predstavili opisno statistiko glavnih pojmov in nato za testiranje vzročnosti odvisne spremenljivke in neodvisnih spremenljivk uporabili multivariatno statistično metodo linearne regresije. Preden smo oblikovali faktorje, smo opravili faktorjske analize¹ oz. Kaiser-Meyer-Olkinov test (KMO) in Cronbachov test (α) zanesljivosti, da bi ugotovili, ali so spremenljivke primerne za združitev v faktorje. Omenjene psihometrične analize in multivariatne analize so bile izvedene z uporabo IBM SPSS Statistics Data Editor, različice 29.0.0.0. Vsebina in oblikovanje odvisne, neodvisnih in kontrolnih spremenljivk so opisani v naslednjih odstavkih.

¹ Uporabili smo metodo faktorizacije glavne osi s poševno rotacijo in mejno vrednostjo 0,40.

Odvisna spremenljivka *Prestopništvo v zadnjih 12 mesecih*

Faktor tvori 15 spremenljivk, kjer se vsaka nanaša na eno izmed kategorij oz. vrst prestopništva: špricanje pouka, grafitiranje, tatvina iz trgovine, tatvina vozila, vlom, rop, nošenje orožja, skupinski pretep, napad, preprodaja droge, deljenje intimne vsebine, pošiljanje žaljivih sporočil preko spleta (na podlagi osebnostnih značilnosti osebe, npr. etnične pripadnosti, rase, religije, spolne usmerjenosti, političnega prepričanja itd.), spletna prevara in hekanje. Anketirance smo vprašali, ali so že kdaj storili katero izmed omenjenih prestopniških dejanj v zadnjih dvanajstih mesecih, in njihove pritrdilne odgovore združili v faktor lanskoletno prestopništvo ($min = 0$; $max = 15$). Oblikovani faktor ne meri pogostosti dogodkov v vsaki kategoriji, temveč vpletenost v več različnih kategorij prestopništva². Faktor kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($\alpha = ,823$).

Ker je spremenljivka še vedno precej pozitivno asimetrično oz. nenormalno porazdeljena, smo upoštevali priporočila Hirtenlehnerja in Treiberja (2017) ter logaritmično transformirali podatke odvisne spremenljivke in uporabili robustne standardne napake, da bi upoštevali gnezdenje študentov v razredih (Cameron in Miller, 2015). Uporaba asimetričnih odvisnih spremenljivk v linearni regresiji krši ključne predpostavke, zato se za zmanjšanje asimetrije in heteroskedastičnosti podatkov običajno uporabljajo logaritemske transformacije, vendar je treba omeniti, da lahko takšna transformacija zmanjša sposobnost zaznavanja interakcij med spremenljivkami (Russell in Dean, 2000).

Neodvisne spremenljivke

Starševska podpora: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali: (1) kako dobro se razumejo z očetom; (2) kako dobro se razumejo z mamo; in (3) ali od staršev zlahka dobijo čustveno podporo. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – nikoli do 5 – vedno, kjer manjše vrednosti pomenijo slabšo povezanost in podporo. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže zadovoljivo stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,662$; $\alpha = ,679$).

² Uporaba lestvic raznolikosti kaznivih dejanj v analizah se v velikih primerih pokaže za boljše alternativo od frekvenčnih lestvic, saj so takšne lestvice bolj zanesljive, manj izkrivljene in kažejo višje korelacije z drugimi merili kriminalnega ravnanja (Sweeten, 2012).

Starševski nadzor: Faktor tvorijo 4 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali, ali doma vedo: (1) kje so, kadar gredo ven; (2) kaj počnejo, ko gredo ven, (3) s kom so, ko gredo ven; in (4) kaj počnejo na internetu. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – skoraj nikoli do 5 – skoraj vedno, kjer manjše vrednosti pomenijo slabši starševski nadzor nad njihovim početjem. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,758$; $\alpha = ,780$).

Neugodno družinsko okolje: Faktor tvorijo 4 spremenljivke, kjer smo mlade spraševali, ali so že kdaj doživeli kaj od naštetega: (1) probleme z alkoholom ali drogami pri staršu; (2) fizično obravnavanje med staršema; (3) močno prepiranje med staršema; in (4) ločitev ali razhod staršev. Pritrdilne odgovore smo združili v faktor neugodno družinsko okolje ($min = 0$; $max = 4$), kjer večje vrednosti predstavljajo bolj neugodno družinsko okolje. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže zadovoljivo stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,717$; $\alpha = ,626$).

Prestopniški prijatelji: Faktor tvori 5 spremenljivk, kjer smo anketirance spraševali, ali so njihovi bližnji prijatelji že kdaj storili katero izmed naštetih prestopniških dejanj: tatvina iz trgovine, vlom, napad, deljenje intimne vsebine in hekanje. Pritrdilne odgovore smo združili v faktor prestopniški prijatelji ($min = 0$; $max = 5$), kjer večje vrednosti pomenijo, da imajo mladi bolj prestopniške prijatelje. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,797$; $\alpha = ,722$).

Navezanost na šolo: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali: (1) ali bi pogrešal/-a šolo, če bi se moral/-a preseliti; (2) ali večino dni rad/-a hodiš v šolo; in (3) ali je pouk zanimiv. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – močno se ne strinjam do 5 – močno se strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo slabšo navezanost anketirancev na šolo. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,648$; $\alpha = ,730$).

Kriminogeno šolsko okolje: Faktor tvorijo 4 spremenljivke, kjer smo mlade spraševali, ali na njihovi šoli zaznajo: (1) veliko tatvin; (2) veliko pretefov; (3) veliko polomljenih in uničenih stvari; in (4) veliko uživanja drog. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – močno se strinjam do 5 – močno se ne strinjam, kjer

manjše vrednosti pomenijo bolj kriminogeno šolsko okolje za mlade. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,783$; $\alpha = ,811$).

Kriminogena soseska: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo mlade spraševali, ali v soseski, kjer prebivajo, zaznajo veliko: (1) kriminalitete; (2) prodaje drog; in (3) pretefov. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – popolnoma se strinjam do 5 – sploh se ne strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo bolj kriminogeno okolje oz. sosesko za mlade. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže visoko stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,753$; $\alpha = ,899$).

Neformalni odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali, kako verjetno se jim zdi, da bi odrasli v soseski, kjer prebivajo, posredovali v primeru: (1) da nekdo riše grafite po stavbah; (2) se pred njihovo hišo nekdo pretepa oz. se nekemu grozi; in (3) da sumijo, da nekdo v soseski zanemari otroka. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – sploh se strinjam do 5 – popolnoma se strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo bolj manjšo kolektivno zavest soseske in manjšo pripravljenost za reševanje težav v soseski. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,698$; $\alpha = ,857$).

Moralna presoja: Faktor tvori 8 spremenljivk, kjer smo anketirance spraševali, kako napačno se jim zdi, da nekdo pri njihovih letih počne naslednje: (1) laže in ne uboga odraslih; (2) zavestno žali nekoga zaradi npr. rase, etnične pripadnosti, spolne usmerjenosti itd.; (3) namerno poškoduje ali uniči tuje premoženje; (4) deli intimno vsebino (fotografijo ali posnetek) nekoga drugega; (5) v trgovini nekaj malega ukrade; (6) vdre v računalnik ali račun, da bi pridobil ali uničil podatke; (7) udari nekoga z namenom poškodovanja osebe; in (8) uporabi orožje oz. silo, da pridobi lastnino nekoga drugega. Spremenljivke so bile merjene na štiristopenjski lestvici od 1 – sploh ni narobe do 4 – zelo narobe, kjer manjše vrednosti pomenijo slabšo moralno presojo. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,895$; $\alpha = ,856$).

Občutki sramu: Faktor tvorijo 4 spremenljivke, kjer smo mlade spraševali, ali bi jih bilo sram, če: (1) bi jih ujeli pri kraji in bi za to izvedel njihov najboljši prijatelj/-ica; (2) bi jih ujeli pri kraji in bi za to izvedeli njihovi starši; (3) bi jih dobili, kako so

pošiljali žaljiva diskriminatorna sporočila na spletu in bi za to izvedel njihov najboljši prijatelj/-ica; in 4) bi jih dobili, kako so pošiljali žaljiva diskriminatorna sporočila na spletu in bi za to izvedeli njihovi starši. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – sploh me ne bi bilo sram do 5 – zelo bi me bilo sram, kjer manjše vrednosti pomenijo manjše občutke sramu mladih. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,578$; $\alpha = ,785$).

Samokontrola: Faktor tvori 6 spremenljivk, kjer smo anketirance spraševali, ali se strinjajo, da: (1) delujejo po trenutnem vzgibu; (2) počnejo vse, kar jim prinaša zadovoljstvo zdaj, četudi jim lahko v prihodnosti škodi; (3) jih bolj skrbi, kaj se jim zgodi kratkoročno kot dolgoročno; (4) se radi občasno preizkusijo in naredijo kaj tvegane; (5) včasih tvegajo le zaradi zabave; in (6) so jim vznemirjenje in pustolovščine bolj pomembni od varnosti. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – popolnoma se strinjam do 5 – sploh se strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo manj samokontrole oz. tvegane vedenja. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže dobro stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,816$; $\alpha = ,836$).

Zaznavanje nasilja: Faktor tvori 7 spremenljivk, kjer smo mlade spraševali, ali se jim naslednja dejanja zdijo nasilje, če bi jih storila mlada oseba: (1) deljenje intimne vsebine druge osebe; (2) namerno preprečevanje prehoda skozi vrata drugi osebi; (3) dotikanje ramen drugega brez njihovega dovoljenja; (4) objavljane in deljeni žaljivih komentarjev o rasi ali etnični pripadnosti osebe; (5) namerna izključitev nekoga iz družbenih omrežij; (6) udarec druge osebe, brez poškodbe; in (7) grožnje na družbenih omrežjih. Spremenljivke so bile merjene na štiristopenjski lestvici od 1 – ne do 4 – da zagotovo, kjer manjše vrednosti pomenijo bolj permisiven pogled na nasilje oz. zaznavanje nasilja. Omenjene spremenljivke so primerne za združitev v faktor, ki kaže visoko stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,903$; $\alpha = ,900$).

Maščevalnost: Faktor tvorijo 3 spremenljivke, kjer smo anketirance spraševali, ali se strinjajo z naslednjimi trditvami: (1) pomembno mi je, da se maščujem ljudem, ki so me prizadeli; (2) nič ni narobe, če se maščuješ komu, ki te je prizadel; in (3) ne le, da se ujezim, temveč tudi maščujem. Spremenljivke so bile merjene na petstopenjski lestvici od 1 – popolnoma se strinjam do 5 – sploh se ne strinjam, kjer manjše vrednosti pomenijo bolj maščevalno naravnost mladih. Omenjene spremenljivke

so primerne za združitev v faktor, ki kaže visoko stopnjo zanesljivosti ($KMO = ,731$; $\alpha = ,870$).

Kontrolne spremenljivke

Za kontrolne spremenljivke smo uporabili demografske spremenljivke *spol* (moški = 0 in ženski = 1), *letnik* (1. letnik = 0, 2. letnik = 1 in 3. letnik = 2), *imigrantski status* (imigranti 1. generacije = 0, imigranti 2. generacije = 1 in domačini = 2) in *religija* (neverni = 0, krščanstvo = 1, Islam = 2 in ostale religije = 3). Za vsak demografski faktor smo ustvarili slamnate spremenljivke, da bi lahko v linearno regresijo vključili vse razen ene slamnate spremenljivke znotraj demografskega faktorja.

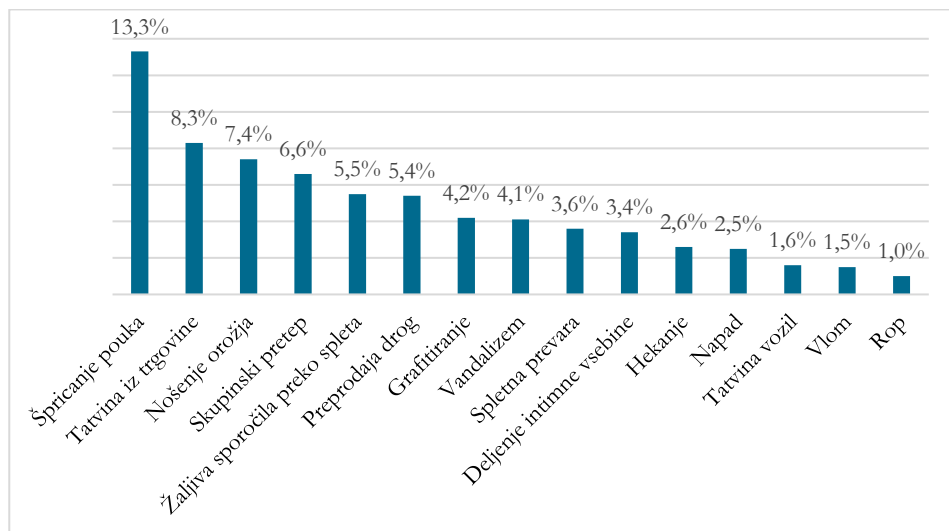
5 Rezultati

Poglavje predstavi rezultate slovenskega dela raziskave ISR4 v dveh delih. V prvem delu predstavimo opisno statistiko prestopništva in viktimizacije mladih v zadnjih 12 mesecih, kakor tudi glavnih dejavnikov tveganja v ruralnih okoljih. Rezultati so predstavljeni v tabeli in histogramih. V drugem delu pa predstavimo rezultate 6 modelov linearne regresije, kjer testiramo vpliv kontrolnih spremenljivk in dejavnikov tveganja na prestopništvo mladih iz ruralnih okolij.

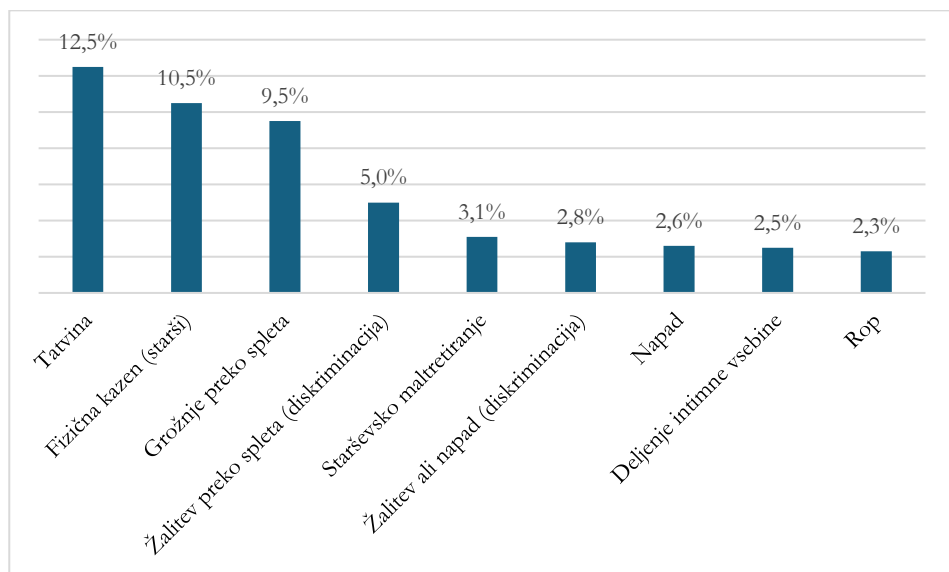
5.1 Prestopništvo in viktimizacija

Na sliki 2 je prikazana prevalenca samonaznanjenega prestopništva mladih v zadnjih 12 mesecih po 15 različnih vrstah prestopništva. Mladi iz ruralnih okolij so v večini poročali o nizkih stopnjah prestopništva, najbolj pa izstopa kategorija špricanje pouka (13,3 %). Med 'višjimi' so še vedno klasična manjša prestopniška dejanja, ki so pogosto normalni del odraščanja, kot so tatvina iz trgovine (8,3 %), nošenje orožja (7,4 %) in skupinski pretep (6,6 %).

Slika 3 prikaže prevalenco samonaznanjene viktimizacije mladih v zadnjih 12 mesecih po 9 različnih vrstah viktimizacije. Mladi iz ruralnih okolij so zopet v večini poročali o nizkih stopnjah viktimiziranosti, vendar so najpogosteje poročali, da so bili v prejšnjem letu žrtev tatvine (12,5 %), da so jih starši fizično kaznovali (10,5 %) in da so prejeli grožnje preko spleta oz. družbenih omrežij (9,5 %).

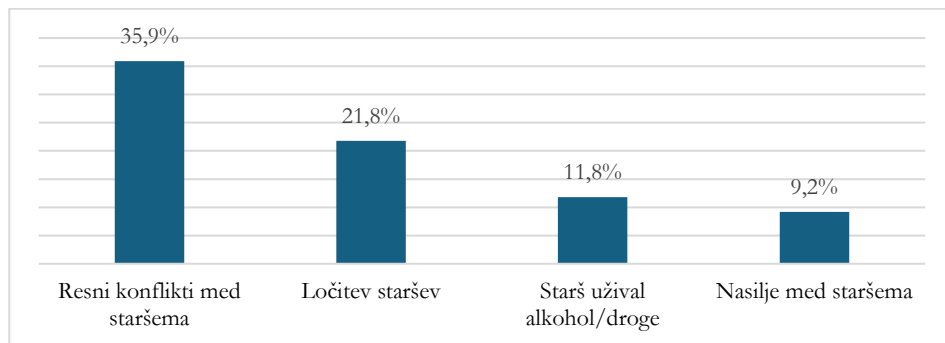
Slika 2: Prestopništvo mladih iz ruralnih okolij v zadnjih 12 mesecih

Slika 3: Viktimizacija mladih iz ruralnih okolij v zadnjih 12 mesecih

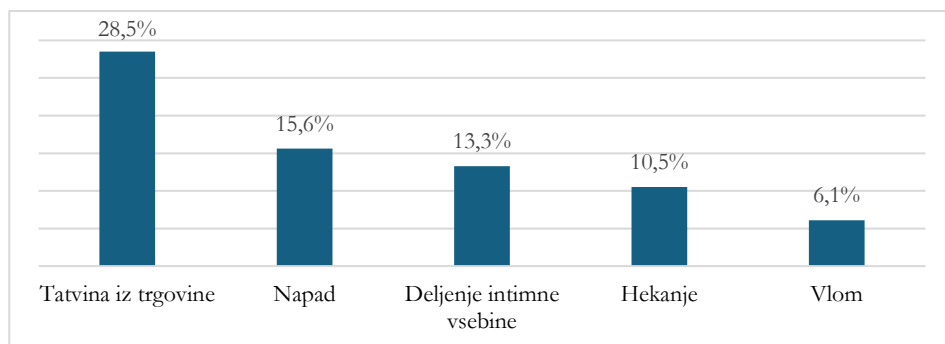
5.2 Dejavniki tveganja

Tabela 3 in histograma (sliki 4 in 5) prikažejo opisno statistiko dejavnikov družbenega okolja mladih, ki lahko pozitivno ali negativno vplivajo nanje in na pojav oz. zavor delinkventnosti. Kot glavne dejavnike in najbolj močne vplive na mlade smo prepoznali družino, prijatelje, šolo, sosesko in osebnostne značilnosti mladih.

Slika 4: Neugodno družinsko okolje mladih iz ruralnih okolij

S slike 4 je razvidno, da so mladi najpogosteje poročali, da so bili priča resnim konfliktom med staršema (35,9 %), približno petina (21,8 %) pa je doživela ločitev staršev. Slika 5 prikaže prevalenco 5 vrst zaznanega prestopništva bližnjih prijateljev mladih iz ruralnih okolij. Mladi so najpogosteje poročali, da so njihovi bližnji prijatelji že kaj ukradli iz trgovine (28,5 %). V vseh kategorijah so mladi veliko pogosteje poročali o višji stopnji prestopništva prijateljev kot lastnega prestopništva.

Slika 5: Prestopniški prijatelji mladih iz ruralnih okolij

V tabeli 3 so predstavljeni rezultati faktorjske analize za ordinalne spremenljivke, vključene v nadaljnje analize. Iz tabele so med drugim razvidni aritmetična sredina, standardni odklon in faktorjske uteži spremenljivk.

Tabela 3: Faktorjska analiza in Cronbachov Alfa

	<i>N</i>	<i>Razpon</i>	<i>FU</i>	\bar{x} (<i>SD</i>)
Starševska podpora (KMO: ,66; var.: 43,14; α: ,68)	896	5		4,31 (,78)
<i>Dober odnos (oče)</i>	716	5	,71	4,30 (,88)
<i>Dober odnos (mama)</i>	709	5	,69	4,44 (,76)
<i>Čustvena podpora staršev</i>	891	5	,57	4,23 (1,01)
Starševski nadzor (KMO: ,76; var.: 50,99; α: ,78)	910	5		3,80 (,87)
<i>Vedo kaj delam</i>	905	5	,84	3,81 (1,15)
<i>Vedo kje sem</i>	909	5	,73	4,39 (,91)
<i>Vedo s kom sem</i>	906	5	,70	4,20 (,98)
<i>Vedo kaj delam (splet)</i>	905	5	,55	2,80 (1,38)
Navezanost na šolo (KMO: ,65; var.: 50,08; α: ,73)	913	5		3,07 (,87)
<i>Rad/-a grem v šolo</i>	904	5	,87	3,00 (1,09)
<i>Pouk je zanimiv</i>	901	5	,64	2,82 (1,0)
<i>Ob selitvi bi pogrešal/-a šolo</i>	909	5	,58	3,38 (1,14)
Kriminogeno šolsko okolje (KMO: ,78; var.: 53,18; α: ,81)	912	5		3,19 (,92)
<i>V šoli se veliko pretepaajo</i>	901	5	,81	3,30 (1,1)
<i>V šoli veliko kradejo</i>	907	5	,79	3,35 (1,1)
<i>V šoli je veliko vandalizma</i>	905	5	,67	3,25 (1,16)
<i>V šoli veliko uporabljajo droge</i>	909	5	,63	2,84 (1,25)
Kriminogena soseska (KMO: ,75; var.: 74,99; α: ,90)	903	5		4,27 (1,11)
<i>Veliko kriminalitete v soseski</i>	902	5	,88	4,26 (1,22)
<i>Veliko prodaje drog v soseski</i>	900	5	,86	4,20 (1,29)
<i>Veliko pretepanja v soseski</i>	903	5	,86	4,36 (1,14)
Neformalni odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje (KMO: ,70; var.: 67,71; α: ,86)	903	5		3,29 (1,29)
<i>Odrasli bi posredovali v primeru pretepa</i>	902	5	,94	3,41 (1,50)
<i>Odrasli bi posredovali pri zanemarjanju otroka</i>	901	5	,81	3,32 (1,45)
<i>Odrasli bi posredovali ob risanju grafitov</i>	903	5	,71	3,13 (1,44)
Moralna presoja (KMO: ,90; var.: 45,38; α: ,86)	908	4		3,40 (,53)
<i>Kako napačno je uničevanje tuje lastnine</i>	901	4	,77	3,58 (,42)
<i>Kako napačno je namerno poškodovati drugo osebo</i>	903	4	,75	3,41 (,63)
<i>Kako napačno je z uporabo sile/ orožja pridobiti lastnino drugega</i>	907	4	,75	3,73 (,40)
<i>Kako napačno je deljenje intimne vsebine</i>	905	4	,71	3,58 (,48)
<i>Kako napačno je hekanje</i>	900	4	,70	3,52 (,54)
<i>Kako napačno je nekoga žaliti na podlagi njegovih lastnosti (diskriminacija)</i>	905	4	,67	3,48 (,63)
<i>Kako napačno je v trgovini krasti nekaj malega</i>	896	4	,51	2,90 (,86)
<i>Kako napačno je lagati in ne ubogati odrasle</i>	904	4	,46	3,01 (,63)
Občutki sramu (KMO: ,58; var.: 49,32; α: ,79)	907	5		4,0 (,96)
<i>Bi te bilo sram pred staršem, če bi ugotovili, da si pošiljal žaljiva sporočila (diskriminacija)</i>	903	5	,79	4,27 (1,24)

	<i>N</i>	<i>Razpon</i>	<i>FU</i>	\bar{x} (<i>SD</i>)
<i>Bi te bilo sram pred najboljšim prijateljem, če bi ugotovili, da si pošiljal žaljiva sporočila (diskriminacija)</i>	904	5	,76	3,70 (1,92)
<i>Bi te bilo sram pred najboljšim prijateljem, če bi te ujeli pri kraji</i>	900	5	,64	3,57 (1,83)
<i>Bi te bilo sram pred staršem, če bi te ujeli pri kraji</i>	900	5	,61	4,45 (1,02)
Samokontrola (KMO: ,82; var.: 58,94; α: ,84)	904	5		2,87 (,9)
<i>Tvegam le zaradi zabave</i>	901	5	,80	2,89 (1,66)
<i>Vznemirjenje in pustolovščine so mi pomembnejše od varnosti</i>	902	5	,75	2,94 (1,72)
<i>Rad/-a se preizkusim in naredim kaj tveganega</i>	900	5	,71	2,57 (1,33)
<i>Počnem vse kar mi trenutno prinese zadovoljstvo, četudi mi lahko v prihodnje škodi</i>	901	5	,71	3,11 (1,56)
<i>Delujem po trenutnem vzgibu</i>	898	5	,60	2,77 (1,23)
<i>Razmišljam bolj kratkoročno kot dolgoročno</i>	897	5	,58	2,97 (1,45)
Zaznavanje nasilja (KMO: ,90; var.: 56,73; α: ,90)	902	4		2,50 (,82)
<i>Grožnje nekomu na družbenih omrežjih</i>	901	4	,84	2,69 (1,16)
<i>Žaljivi komentariji na spletu o lastnostih druge osebe (diskriminacija)</i>	896	4	,80	2,76 (1,11)
<i>Namerna izključitev nekoga iz družbenih omrežij</i>	902	4	,75	2,34 (1,06)
<i>Namerno preprečevanje prehoda drugi osebi</i>	898	4	,75	2,27 (,83)
<i>Deljenje intimne vsebine</i>	902	4	,73	2,70 (1,19)
<i>Udarec druge osebe brez poškodbe</i>	898	4	,70	2,45 (1,12)
<i>Dotikanje druge osebe po ramenih brez dovoljenja</i>	895	4	,69	2,31 (1,09)
Maščevalnost (KMO: ,73; var.: 69,23; α: ,87)	897	5		2,90 (1,15)
<i>Ujezim se in maščujem</i>	894	5	,88	2,65 (1,71)
<i>Pomembno mi je, da se maščujem</i>	896	5	,85	2,85 (1,68)
<i>Nič ni narobe, če se maščuješ nekomu</i>	894	5	,77	3,18 (1,60)

Opomba: Faktorizacija glavne osi s poševno rotacijo in mejno vrednostjo 0,40; FU – Faktorska utež; KMO – Kaiser-Meyer-Olkin; Var. – Varianca; α – Cronbachov Alfa.

5.3 Linearna regresija

Rezultati linearnih regresijskih analiz v ruralnih okoljih so prikazani v tabelah 4 in 5. Oblikovali smo 6 regresijskih modelov, kjer prvih 5 modelov preverja korelacije odvisne spremenljivke prestopništva v zadnjih 12 mesecih, kontrolnih spremenljivk ter neodvisnih spremenljivk različnih dejavnikov tveganja. Vsak model testira eno vrsto dejavnikov tveganja: (1) družina, (2) vrstniki, (3) šola, (4) soseska in (5) individualne značilnosti. Zadnji model preverja korelacijo med vsemi naštetimi spremenljivkami. Vsi modeli vključujejo isto logaritmčno transformirano odvisno spremenljivko lanskoletnega prestopništva in kontrolne spremenljivke spol, razred, imigrantski status ter religijo. Ker smo logaritmčno transformirali odvisno spremenljivko, smo nato sledili pristopu, ki so ga Kokkalera idr. (2020) uporabili v svoji raziskavi, ki olajša interpretacijo standardiziranih beta koeficientov. Za lažjo interpretacijo smo izračunali odstotek spremembe odziva za vsako povečanje enote.

Ta izračun smo izvedli s pomočjo preglednice Excel z naslednjo enačbo:
 $exp(\beta) - 1 \times 100$.

Model 1 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in družinskimi dejavniki. Spremenljivke skupaj razložijo skoraj 11 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Kot statistično značilne se izkažejo kontrolni spremenljivki moški ($\beta = ,134^{**}$) in 2. generacija imigrantov ($\beta = ,079^*$) ter neodvisni spremenljivki starševski nadzor ($\beta = -,247^{**}$) in neugodno družinsko okolje ($\beta = ,086^*$). Model 1 torej prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) poveča za okrog 14 %, če je anketiranec moškega spola; (2) poveča za okrog 8 %, če je anketiranec imigrant 2. generacije; (3) poveča za skoraj 22 %, če imajo starši manj nadzora nad anketirancem in njegovim početjem; in 4) poveča za skoraj 9 %, če anketiranci živijo v bolj neugodnem družinskem okolju.

Model 2 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in prestopniškimi prijatelji. Spremenljivke skupaj razložijo okrog 27 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Kot statistično značilna se izkažeta kontrolna spremenljivka moški ($\beta = ,109^{**}$) in neodvisna spremenljivka prestopniški prijatelji ($\beta = ,496^{**}$). Model 2 prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) poveča za skoraj 12 %, če je anketiranec moškega spola; in (2) za okrog 64 %, če ima anketiranec prestopniške prijatelje, ki so vpleteni v več prestopniških kategorij.

Model 3 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in šolskimi dejavniki. Spremenljivke skupaj razložijo skoraj 8 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Kot statistično značilne se izkažejo kontrolni spremenljivki moški ($\beta = ,112^{**}$) in 2. generacija imigrantov ($\beta = ,081^*$) ter neodvisni spremenljivki navezanost na šolo ($\beta = -,128^{**}$) in kriminogeno šolsko okolje ($\beta = -,159^{**}$). Model 3 torej prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) poveča za skoraj 12 %, če je anketiranec moškega spola; (2) poveča za okrog 8 %, če je anketiranec imigrant 2. generacije; (3) poveča za okrog 12 %, če je anketiranec slabše navezan na šolo; in (4) poveča za skoraj 15 %, če je anketiranec v bolj kriminogenem šolskem okolju.

Model 4 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in dejavniki soseske. Spremenljivke skupaj razložijo 7 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Statistično značilne so kontrolne spremenljivke

moški ($\beta = ,133^{**}$), 2. generacija imigrantov ($\beta = ,101^*$) in krščanstvo ($\beta = -,076^*$) ter neodvisna spremenljivka kriminogena soseska ($\beta = -,189^{**}$). Model 4 torej prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) poveča za okrog 14 %, če je anketiranec moškega spola; (2) poveča za skoraj 11 %, če je anketiranec imigrant 2. generacije; (3) zmanjša za okrog 7 %, če je anketiranec kristjan, kot če je neveren; in (4) poveča za okrog 17 %, če anketiranec živi v bolj kriminogeni soseski.

Model 5 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in osebnostnimi dejavniki. Spremenljivke skupaj razložijo skoraj 20 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Statistično značilne so kontrolni spremenljivki 2. letnik ($\beta = -,082^*$) in 2. generacija imigrantov ($\beta = -,069^*$) ter neodvisne spremenljivke moralna presoja ($\beta = -,172^{**}$), občutki sramu ($\beta = -,228^{**}$), samokontrola ($\beta = -,187^{**}$) in zaznavanje nasilja ($\beta = ,082^*$). Model 5 prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) zmanjša za skoraj 8 %, če je anketiranec v 2. letniku, kot v 3. letniku; (2) poveča za okrog 7 %, če je anketiranec imigrant 2. generacije; (3) poveča za skoraj 16 %, če anketiranec poseduje slabšo moralno presojo; (4) poveča za okrog 20 %, če ima anketiranec manj občutkov sramu ob pomisleku na prestopniška dejanja; (5) poveča za okrog 17 %, če ima anketiranec manj samokontrole in je bolj impulziven; in (6) poveča za skoraj 9 %, bolj ko anketiranec določena dejanja zaznava kot nasilje.

Model 6 preveri korelacijo med prestopništvom v zadnjih 12 mesecih, kontrolnimi spremenljivkami in vsemi dejavniki tveganja. Spremenljivke skupaj razložijo okrog 31 % variabilnosti odvisne spremenljivke. Statistično značilne so kontrolna spremenljivka moški ($\beta = -,068^*$) ter neodvisne spremenljivke prestopniški prijatelji ($\beta = ,359^{**}$), moralna presoja ($\beta = -,070^*$), občutki sramu ($\beta = -,133^{**}$), samokontrola ($\beta = -,106^*$), in zaznavanje nasilja ($\beta = ,064^*$). Model 6 prikaže, da se vpletenost v prestopništvo: (1) zmanjša za okrog 7 %, če je anketiranec moški; (2) poveča za okrog 43 %, če ima anketiranec prestopniške prijatelje; (3) poveča za skoraj 7 %, če anketiranec poseduje slabšo moralno presojo; (4) poveča za skoraj 13 %, če ima anketiranec manj občutkov sramu ob pomisleku na prestopniška dejanja; (5) poveča za okrog 10 %, če ima anketiranec manj samokontrole; in (6) poveča za skoraj 7 %, bolj ko anketiranec določena dejanja zaznava kot nasilje.

Tabela 4: Linearni regresijski modeli za prestopništvo v zadnjih 12 mesecih, kontrolne spremenljivke in neodvisne spremenljivke (družina, vrstniki in šola)

	Model 1				Model 2				Model 3			
	β	se	t	VIF	β	se	t	VIF	β	se	t	VIF
<i>Mateki</i>	,134**	,017	3,976	1,099	,109**	,015	3,712	1,049	,112**	,017	3,330	1,077
<i>1. banki</i>	,022	,019	,570	1,425	-,014	,017	-,420	1,427	,005	,020	,121	1,435
<i>2. banki</i>	-,043	,019	-1,108	1,438	-,032	,018	-,932	1,437	-,037	,020	-,965	1,442
<i>1. generacija imigrantov</i>	,034	,042	,839	1,544	,001	,038	,020	1,610	,025	,043	,601	1,611
<i>2. generacija imigrantov</i>	,079*	,026	2,268	1,177	,032	,024	1,025	1,209	,081*	,027	2,282	1,199
<i>Kršanstvo</i>	-,024	,018	-,659	1,262	-,053	,016	-1,667	1,241	-,064	,018	-1,779	1,258
<i>Islam</i>	,009	,039	,211	1,867	,011	,035	,267	1,926	-,016	,040	-,358	1,937
<i>Druge religije</i>	,026	,082	,789	1,031	,002	,074	,079	1,028	,024	,084	,719	1,027
<i>Starševska podpora</i>	-,018	,011	-,485	1,301								
<i>Starševski nadzor</i>	-,247**	,010	-6,928	1,224								
<i>Neugodno družinsko okolje</i>	,086*	,008	2,443	1,192								
<i>Prestopniški prijatelji</i>					,496**	,006	16,961	1,038				
<i>Navsezamost na šolo</i>									-,128**	,009	-3,871	1,057
<i>Kriminogeno šolsko okolje</i>									-,159**	,009	-4,738	1,081
N		859				884				885		
Prilagojen R ²		,107				,273				,079		
F vrednost		10,305**				37,836**				8,553**		

* $p > 0,05$, ** $p > 0,001$

Oponaša: β – Standardiziran Beta koeficient; se – Robustna standardna napaka; VIF – Faktor naphinjenosti variance

Tabela 5: Linearni regresijski modeli za prestopništvo v zadnjih 12 mesecih, kontrolne spremenljivke in neodvisne spremenljivke (soseska, osebne značilnosti in skupni)

	Model 4			Model 5			Model 6					
	β	se	t	VIF	β	se	t	VIF	β	se	t	VIF
<i>Moški</i>	,133**	,017	3,969	1,053	,054	,017	1,629	1,184	,068*	,017	2,094	1,279
<i>1. letnik</i>	,024	,020	,610	1,427	-0,10	,019	-2,66	1,456	-0,10	,018	-2,076	1,482
<i>2. letnik</i>	-,028	,020	-,717	1,455	-,082*	,019	-2,234	1,453	-0,38	,018	-1,083	1,501
<i>1. generacija imigrantov</i>	,023	,043	,557	1,590	,027	,041	,711	1,604	,007	,038	,195	1,547
<i>2. generacija imigrantov</i>	,101*	,027	2,841	1,192	,069*	,026	2,070	1,206	,008	,024	,260	1,236
<i>Kršanstvo</i>	-,076*	,018	-2,107	1,239	-,055	,017	-1,605	1,242	-,017	,016	-,513	1,271
<i>Islan</i>	-,048	,040	1,058	1,924	,012	,038	,289	1,914	,059	,036	1,493	1,892
<i>Druge religije</i>	,014	,085	,426	1,031	,007	,079	,229	1,032	-,005	,072	-,169	1,043
Starševska podpora									,010	,011	,304	1,377
Starševski nadzor									-,060	,010	-1,743	1,425
Neugodno družinsko okolje									,039	,007	1,209	1,248
Prestopniški prijatelji									3,59**	,007	10,519	1,411
Navezanost na šolo									-,034	,009	-1,081	1,169
Kriminogena soseska									-,044	,008	-1,412	1,155
Neformalni odziv prebivalcev soseske na odklonsko ravnanje									-,022	,007	-,687	1,242
Moralna presoja									,038	,006	1,271	1,098
Občutki strahu									-,070*	,016	-1,945	1,560
Samokontrola									-,133**	,009	-3,734	1,544
Zaznavanje nasilja									-,187**	,009	-5,539	1,337
Masčevalnost									,082*	,010	2,373	1,297
N		875				865			,046	,007	1,350	1,237
Prilagojen R ²		,070				,195			,014	,007	,435	1,247
F vrednosti		7,611**				17,137**			,312		19,019**	

* $p > 0,05$, ** $p > 0,001$

Opomba: β – Standardiziran Beta koeficient; se – Robustna standardna napaka; VIF – Faktor napihnjenosti variance

6 Diskusija in zaključek

Na podlagi podatkov iz ISRD4 študije o prestopništvu in viktimizaciji mladih v ruralnih okoljih ter analizi dejavnikov tveganja za prestopništvo v zadnjih 12 mesecih smo identificirali več ključnih ugotovitev. Mladi z ruralnih območij na splošno poročajo o nizkih stopnjah prestopništva in viktimizacije. Najpogostejša prestopniška dejanja so špricanje pouka, tatvina iz trgovine, nošenje orožja in skupinski pretep, med najpogostejšimi viktimizacijskimi izkušnjami pa so tatvina, fizično kaznovanje s strani staršev in prejemanje groženj preko spleta ali družbenih omrežij.

V raziskavi smo primerjali tudi več dejavnikov tveganja in ugotavljali, kako so družinsko okolje, prijatelji, šolski dejavniki, stanje v soseski ter osebnostne lastnosti mladih povezani s prestopništvom. Ugotovili smo, da so druženje s prestopniškimi prijatelji, manj občutkov sramu, slaba moralna presoja, zaznavanje nasilja in slaba samokontrola najbolj pomembni dejavniki, ki vplivajo na vpletenost mladih v prestopniška vedenja. Poleg tega se je demografska spremenljivka spol v večini modelov izkazala za statistično značilno in pomembno pri vpletenosti v prestopništvo. Čeprav so se v modelih, kjer smo preverjali povezanost prestopništva s posameznimi sklopi dejavnikov tveganja (npr. družina, soseska, itd.), nekateri dejavniki tveganja (imigrantski status: 2. generacija imigrantov; religija: krščanstvo; družina: starševski nadzor in neugodno družinsko okolje; šola: navezanost na šolo in kriminogeno šolsko okolje; soseska: kriminogena soseska) izkazali za relevantne in povezane s prestopništvom v prvih 5 modelih, so v modelu 6 postali statistično neznačilni. V model 6 smo vključili vse spremenljivke hkrati, da bi preverili, ali se izsledki spremenijo, če dovolimo, da neodvisne spremenljivke vplivajo druga na drugo. Tako smo ugotovili, da je medsebojna povezanost dejavnikov zmanjšala statistično značilnost povezanosti.

Zaradi pomanjkanja srednjih šol v tipično ruralnih regijah Slovenije smo za pridobitev željenega vzorca anketiranje opravili na šolah, kjer je bilo bolj verjetno, da se bodo nahajali mladostniki, ki prihajajo z ruralnih območij. Za bolj učinkovite in neposredne prihodnje primerjave okoljskih razlik in podobnosti bi nedvomno bilo bolje zbrati podatke izključno iz tipičnega urbana mesta in ruralnega območja. Poleg tega bi bilo vredno preveriti tudi, ali obstaja korelacija med prestopništvom in drugimi dejavniki tveganja, kot so prostočasne dejavnosti mladih in prejšnje

viktimizacijske izkušnje ter možna povezava z drugimi demografskimi dejavniki, kot je npr. socialno-ekonomski status. Prav tako ne bi bilo treba preučiti le razširjenosti vpletenosti v več prestopniških kategorij, temveč kot odvisno spremenljivko uporabiti frekvenčno spremenljivko specifične kategorije delinkventnega vedenja (npr. tatvina ali napad) ali preizkusiti korelacijo dejavnikov tveganja z drugimi kategorizacijami prestopništva (npr. nasilno proti nenasilnemu prestopništvu). Med omejitvami študije dopuščamo tudi možnost, da so mladoletniki kljub prostovoljnemu sodelovanju in zagotovitvi anonimnosti morda podali premalo ali preveč podatkov o svojih izkušnjah ali dali družbeno želene odgovore zaradi strahu pred razkritjem in morebitnimi sankcijami, ki bi sledile.

Ugotovitve študije podpirajo potrebo po celovitem pristopu k razumevanju in obravnavanju problema prestopništva in viktimizacije mladih v ruralnih okoljih. Eden izmed glavnih ciljev pri delu z mladimi bi raziskovalcem, strokovnjakom in drugim deležnikom moral biti interdisciplinarno in usklajeno izvajanje celovitih preventivnih pristopov za zmanjšanje dejavnikov tveganja in spodbujanje varovalnih dejavnikov. Kljub temu zavedanju se pojavljajo ovire zaradi fragmentiranih sistemov storitev in deležnikov, zaradi česar je potrebno delovanje pod enotnim preventivnim okvirom, kot je npr. okvir negovalnega okolja (ang. *'nurturing environment framework'*) (Kingston idr., 2020). Takšen okvir se osredotoča na krepitev varovalnih elementov in zmanjševanje tveganj v različnih družbenih kontekstih, poenostavi koordinacijo med sektorji in krepí celovita prizadevanja za preprečevanje prestopništva in nasilja (Biglan, 2015). Kingston idr. (2020) pravijo, da empirični testi kažejo uporabnost takšnega okvira delovanja, ki je aplikativen tako v ruralnih kot urbanih skupnostih.

Za učinkovito preventivo in delo z mladimi je torej potrebno sodelovanje več deležnikov na nacionalni in še posebno na lokalni ravni. Varnostni sosveti, ki so organizirani v večini slovenskih občin, predstavljajo dober primer partnerskega sodelovanja na različnih ravneh. Meško idr. (2024) pravijo, da so poleg predstavnikov občin in vodij policijskih okolišev, najpogostejši člani varnostnih sosvetov npr. občinski redarji, predstavniki krajevnih skupnosti, predstavniki osnovnih in srednjih šol, predstavniki upravne enote, predstavniki centra za socialno delo, predstavniki mladinskih centrov, predstavniki zdravstvenih domov idr. Čeprav ti sosveti nimajo izvršnih pooblastil in gre pri njih bolj za poročanje o delu kakor za operativno delo, so ključnega pomena pri posvetovanju in oblikovanju občinskih programov varnosti. Meško idr. (2024) tudi poročajo, da so v raziskavi o policijskem

delu in vpogledu v delovanje varnostnih svetov, opravljeni leta 2023, anketiranci kot ene izmed največjih problemov izpostavili medvrstniško nasilje, vandalizem in nasilje v družini, ter kot enega izmed najbolj primernih preventivnih ukrepov zaznali organizirano delo z mladimi in problematičnimi otroki. Pomembno je, da člani svetov identificirajo težave, ki se pojavljajo v njihovih skupnostih, in pripravijo lokalno usmerjene programe in ukrepe za obravnavo varnostnih težav in preventivno delo v prihodnosti.

Nedvomno pa med najpomembnejše deležnike, ki lahko delujejo preventivno in igrajo pomembno vlogo pri zmanjšanju tveganj za prestopništvo in viktimizacijo v ruralnih okoljih, spadajo družine in šole. Mladim je treba zagotoviti, da se počutijo varne in sprejete tako v šolskem kot družinskem okolju. Medtem ko ruralni mladostniki kažejo dobro družinsko povezanost in podporo od staršev, so na šolo slabše navezani in se pri pouku pogosto dolgočasijo. Šola nima ključne vloge le pri izobraževanju mladih, temveč tudi pri njihovi vzgoji, socializaciji, moralnem razvoju in spodbujanju njihovih kompetenc. Šole morajo zato poskrbeti, da: (1) pritegnejo mlade z bolj interaktivnim in praktičnim kurikulumom; (2) jim ponudijo raznolike izvenšolske dejavnosti – kar je še posebej pomembno v ruralnih okoljih, kjer pritožujejo dejavnosti in zabavnih priložnosti za preživljanje prostega časa primanjkuje, zaradi česar se mladi posledično lahko zanesejo k bolj odklonskim dejavnostim; (3) pri svojem delu sodelujejo z različnimi lokalnimi podjetji in organizacijami, pri čimer mladi dobijo priložnost za praktično učenje; (4) ponudijo podporno sisteme svojim dijakom, kot so mentorstva, svetovanja ali na šoli uvedejo t. i. zaupnike, s katerimi dijaki lahko stekajo vez zaupanja in iskrenosti; ter (5) ustvarijo oz. podkrepijo vključujoče okolje, kjer so mladi povabljeni k sodelovanju v odločevalskih procesih in dejavnostih, ki krepijo občutek pripadnosti.

Preučevanje prestopništva in viktimizacije mladostnikov v ruralnih okoljih je bistvenega pomena za razumevanje edinstvenih izzivov, s katerimi se mladi v teh okoljih soočajo. Za uspešno reševanje problematike mladoletniškega prestopništva in viktimizacije v ruralnih okoljih je ključno ozaveščanje mladih, njihovih družin in šol ter njihovo tesno sodelovanje z lokalnimi oblastmi. Z identifikacijo ključnih varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja lahko oblikujemo ustrezne, učinkovite in lokalno usmerjene preventivne strategije, ki naslavlja specifične potrebe tiste lokalne oz. ruralne skupnosti.

Viri in literatura

- Agnew, R. in Brezina, T. (2018). *Juvenile delinquency: Causes and control* (6th ed.). Oxford University Press.
- Aransiola, T. J. in Ceccato, V. A. (2020). The role of modern technology in rural situational crime prevention. V A. Harkness (ur.), *Routledge studies in rural criminology: Rural crime prevention – Theory, tactics and techniques* (str. 58–72). Routledge.
- Atav, S. in Spencer, G. A. (2002). Health risk behaviors among adolescents attending rural, suburban and urban schools: A comparative study. *Family and Community Health*, 25(2), 53–64. doi:10.1097/00003727-200207000-00007
- Barclay, E., Hogg, R. in Scott, J. (2007). Young people and crime in rural communities. V E. Barclay, J. F. Donnermeyer, R. Hogg in J. Scott (ur.), *Crime in rural Australia*. Federation Press.
- Biglan A (2015). *The nurture effect: How the science of human behavior can improve our lives and our world*. New Harbinger Publications.
- Blackmon, B. J., Robison, S. B. in Rhodes, J. L. F. (2016). Examining the influence of risk factors across rural and urban communities. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 7(4), 615–638.
- Bruinsma, G. J. N. (2007). Urbanization and urban crime: Dutch geographical and environmental research. *Crime and Justice*, 35(1), 453–502. doi:10.1086/650190
- Bučar Ručman, A. (2019). Social ties, solidarity and threat perception in rural and urban communities in Slovenia. *Journal of Criminal Investigation and Criminology*, 70(5), 409–421.
- Cameron, C. in Miller, D. L. (2015). A practitioner's guide to cluster-robust inference. *Journal of Human Resources*, 50(2), 317–372. doi:10.3368/jhr.50.2.317
- Donnermeyer, J. F. (2020). Social justice and problematising the concept of 'rural'. V A. Harkness (ur.), *Rural crime prevention: Theory, tactics, and techniques* (str. 19–29). Routledge.
- Doucet, J. M. in Lee, M. R. (2016). Civic community and violence in rural communities. V J. F. Donnermeyer (ur.), *The Routledge international handbook of rural criminology* (str. 15–21). Routledge.
- Evans, C. B. R., Smokowski P. R. in Cotter, K. L. (2016). Rural bullying: An overview of findings from the Rural Adaptation Project. V J. Donnermeyer (ur.), *The Routledge international handbook of rural criminology* (str. 201–210). Routledge.
- Evans, K. (2024). *Community and the problem of crime* (2nd ed.). Routledge.
- Filipičič, K. (2004). Odzivi sodobne družbe na nasilje mladih. V A. Anžič, G. Meško in J. Plazar (ur.), *Mladoletniško nasilje: zbornik* (str. 51–58). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Generalna policijska uprava. (2024). *Kazniva dejanja splošne kriminalitete in mladoletniške kriminalitete za leta 2000–2023*.
- Gomez, D. G. in Pruitt, L. R. (2016). Rural adolescent substance use: Community causes and cures. V J. Donnermeyer (ur.), *The Routledge international handbook of rural criminology* (str. 245–252). Routledge.
- Harkness, A., Mulrooney, K. in Donnermeyer, J. F. (2022). Surveying in rural settings. V R. A. Weisheit, J. R. Peterson in A. Pytlarz (ur.), *Research methods for rural criminologists* (str. 103–114). Routledge.
- Hirtenlehner, H. in Treiber, K. (2017). Can Situational Action Theory explain the gender gap in adolescent shoplifting? Results from Austria. *International Criminal Justice Review*, 27(3), 165–187. doi:10.1177/1057567717690199
- Iso-Ahola, S. E. in Crowley, E. D. (1991). Adolescent substance abuse and leisure boredom. *Journal of Leisure Research*, 23(3), 260–271. doi:10.1080/00222216.1991.11969857
- Junger-Tas, J., Marshall, I. H., Enzmann, D., Killias, M., Steketee, M. in Gruszczyńska, B. (ur.). (2010). *Juvenile delinquency in Europe and beyond: Results of the Second International Self-Report Delinquency Study (ISR D2)*. Springer.
- Kaylen, M. T. in Pridemore, W. A. (2013). Social disorganisation and crime in rural communities: A first direct test of the systemic model. *The British Journal of Criminology*, 53(5), 905–923. doi:10.1093/bjc/azt031
- Kingston, B., Smokowski, P. R., MacFarland, A., Evans, C. B. R., Pampel, F., Mercado, M. C., Vagi, K. J. in Spies, E. L. (2020). Testing the nurturing environments framework on youth violence

- across ethnically and geographically diverse urban and rural samples of adolescents. *Youth & Society*, 53(5), 784–810. doi: 10.1177/0044118X19900904
- Kraack, A. in Kenway, J. (2002). Place, time and stigmatized youthful identities: Bad boys in paradise. *Journal of Rural Studies*, 18(2), 145–155. doi:10.1016/S0743-0167(01)00033-X
- Laub, J. H. (1983). Patterns of offending in urban and rural areas. *Journal of Criminal Justice*, 11(2), 129–142.
- Marshall, H. I., Birkbeck, C., Enzmann, D., Kivivuori, J., Markina, A. in Steketee, M. (2022). *International Self-Report Delinquency (ISR4) study protocol: Background, methodology and mandatory items for the 2021/2022 (ISR4 Technical Report #4)*. Northeastern University.
- Meek, R. (2006). Social deprivation and rural youth crime: Young men in prison and their experiences of the 'rural idyll'. *Crime Prevention and Community Safety*, 8(2), 90–103. doi:10.1057/palgrave.cpcs.8150006
- Meško, G. (2020). Rural criminology – A challenge for the future. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 28(1), 3–13. doi:10.1163/15718174-02801001
- Meško, G., Eman, K., Modic, M. in Hacin, R. (2024). *Policijsko delo v skupnosti in partnersko zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih*. Univerzitetna zložbe Univerze v Mariboru.
- Ministrstvo za javno upravo. (n. d.). *Občine v številkah*. <https://www.gov.si teme/obcine-v-stevilkah/>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2023). *Letno poročilo o delu policije 2022*. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2022.pdf>
- Ministrstvo za okolje in prostor. (n. d.). *Mesta in druga urbana naselja*. <https://www.gov.si teme/mesta-in-druga-urbana-naselja/>
- Nelson, D. M., Coleman, D. in Corcoran, K. (2010). Emotional and behavior problems in urban and rural adjudicated males: differences in risk and protective factors. *Victims and Offenders*, 5(2), 120–129. doi:10.1080/15564881003640710
- Onyx, J., Wood, C., Bullen, P. in Osburn, L. (2005). Social Capital, a rural youth perspective. *Youth Studies Australia*, 24(4), 21–27.
- Pulver, A., Davison, C. in Pickett, W. (2015). Time-use patterns and recreational use of prescription medications among rural and small town youth. *The Journal of Rural Health*, 31(2), 1–28. doi:10.1111/jrh.12103
- Russell, C. in Dean, M. (2000). To log or not to log: Bootstrap as an alternative to the parametric estimation of moderation effects in the presence of skewed dependent variables. *Organizational Research Methods*, 3, 166–185.
- Shaw, C. R. in McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas: A study of rates of delinquents in relation to differential characteristics of local communities in American cities*. The University of Chicago Press.
- Shears, J., Edwards, R. W. in Stanley, L. R. (2006). School bonding and substance use in rural communities. *Social Work Research*, 30(1), 6–18. doi:10.1093/swr/30.1.6
- Smith, N. (2020). Social media, rural communities and crime prevention. V A. Harkness (ur.), *Rural crime prevention: Theory, tactics and techniques* (str. 73–83). Routledge.
- Stummvoll, G. P., Kromer, I. in Hager, I. (2010). Austria. V J. Junger-Tas, I. H. Marshall, D. Enzmann, M. Killias, M. Steketee in B. Gruszczynska (ur.), *Juvenile delinquency in Europe and beyond* (str. 327–340). Springer.
- Sweeten, G. (2012). Scaling criminal offending. *Journal of Quantitative Criminology*, 28(3), 553–557. doi:10.1007/s10940-011-9160-8
- Weenink, D. (2011). Delinquent behavior of Dutch rural adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(9), 1132–1146. doi:10.1007/s10964-011-9650-x
- Weisheit, R. A. (2020). Preventing rural alcohol- and drug-related crime. V A. Harkness (ur.), *Rural crime prevention: Theory, tactics and techniques* (str. 97–108). Routledge.
- Whitehead, J. T. in Lab, S. P. (2018). *Juvenile justice: An introduction* (9th ed.). Routledge.
- Witherspoon, D. in Ennett, S. (2011). Stability and change in rural youths' educational outcome through the middle and high school years. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(9), 1077–1090. doi:10.1007/s10964-010-9614-6